

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Päihde- ja rahapelihaittojen ehkäisyn roolit, vastuut, tehtävät ja yhteistyö

21.9.2026

Päihteidenkäyttö ja riippuvuudet suojaavat ja altistavat tekijät

Päihteidenkäytöltä ja riippuvuuksilta suojaavat ja altistavat tekijät ovat moninaisia ja voivat liittyä niin biologisiin, psykologisiin, sosiaalisiin kuin ympäristöllisiin tekijöihin

Biologiset tekijät

- Perinnällinen alttius
- Aivojen kemia ja rakenne
- Neurologinen kehitys
- Stressin käsittelytaidot
- Fyysiset ja psyykkiset terveysongelmat

Psykologiset tekijät

- Mielenterveys ja yksilölliset ominaisuudet
- Traummat ja elämäkokemukset
- Selviytymisstrategiat

Sosiaaliset tekijät

- Perhe ja kasvatus
- Kaverisuhteet, koulu ja sosiaalinen ympäristö
- Kulttuurilliset normit

Ympäristötekijät

- Saatavuus ja helppo pääsy päihteisiin
- Elinympäristö
- Stressitekijät

Muut tekijät

- Aikainen aloitusikä
- Lainsäädäntö ja politiikka

Esimerkkejä päihteiltä ja rahapelaamiselta suojaavista tekijöistä

Yksilötekijät

- **Biologiset ja psykologiset lähtökohdat:** geneettiset tekijät, jotka eivät altista riippuvuudelle, terve psyykkinen vointi, turvallinen kiintymyssuhde, temperamenttipiirteet, jotka eivät edistä kokemushakuisuutta, sekä identiteetin kehitys, joka ei nojaa päihteisiin.
- **Minäkäsitys ja tunne-elämä:** vahva itsetunto ja itsetuntemus, kokemukset hyväksytyksi tulemisesta, kiitollisuus, elämään tyytyväisyys, positiiviset tunteet, tulevaisuuteen suuntautuminen, sinnikkyys sekä sisäinen ja ulkoinen motivaatio.
- **Taidot ja kyvyt:** hyvät tunne- ja sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot, ongelmanratkaisu- ja ristiriitojen käsittelytaidot, kyky kohdata haastavia tilanteita ilman päihteitä, kieltäytymis- ja ongelmanratkaisutaitojen harjoittelu sekä hyvä koulumenestys.
- **Tietoisuus ja asenteisiin vaikuttaminen:** päihdetietoisuuden lisääminen, tietoisuus riskeistä sekä asenteiden vahvistaminen päihdehaittoja vastaan.

Perhetekijät

- Vanhempien päihteettömyys
- Vanhempien kielteiset asenteet päihteitä kohtaan
- Turvallinen ja vakaa kasvuympäristö
- Lämmin ja avoin vuorovaikutus perheen kesken
- Vanhemmuuden tukeminen ja perheen hyvinvointi
- Vanhempien yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa

Ympäristötekijät

- Sääntöjä noudattava käyttäytyminen nuorten keskuudessa
- Viihtyisä ja turvallinen asuin-, koulu- ja harrastusympäristö
- Kiinnittyminen kouluyhteisöön ja hyvä koulumenestys
- Oikeus päihteettömiin kasvuympäristöihin
- Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaan elämään ja tulevaisuuteen
- Vanhempien yhteistyö koulun kanssa

Yhteiskunnalliset tekijät

- Yhteisön kielteinen asenne päihteisiin ja rahapelaamiseen
- Päihteiden, nikotiinituotteiden ja rahapelien vaikea saatavuus
- Korkea hinta ja sosiaalinen kontrolli
- Toimiva päihdepolitiikka ja lainsäädäntö
- Yhdenvertaiset palvelut ja oikeudet
- Ajantasainen terveyden edistäminen ja moniammatillinen yhteistyö
- Tuki riskikäyttäjille ja saavutettavat palvelut sekä varhainen puuttuminen

Esimerkkejä päihteille ja rahapelaamiselle altistavista tekijöistä

Kaikille yhteiset:

- Päihteiden käyttöä ja rahapelaamista suosiva kasvuympäristö ja kulttuuri
- Päihteiden ja rahapelien helppo saatavuus
- Päihde- ja rahapelimyönteinen viestintä ja mainonta
- Heikko tietoisuus riskeistä ja päihde- ja rahapeliongelmista
- Epäsuotuista normit ja heikko sosiaalinen valvonta
- Perinnöllinen alttius
- Mielenterveyden häiriöt ja ongelmat
- Heikot sosiaaliset taidot ja vuorovaikutuksen ongelmat
- Fyysisen terveyden ongelmat
- Traumatiset ja stressaavat elämäntilanteet
- Köyhyys, talousvaikeudet ja asunnottomuus
- Sosiaalinen syrjäytyminen, eriarvoisuus, syrjintä
- Heikko koulutustaso tai opintomenestys
- Pakolaisstatus
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden puute
- Miessukupuoli

Vauva- ja lapsiperheikä

- Sikiöaikainen altistuminen päihteille
- Lapsen varhainen haastava, epäsosiaalinen käytös ja temperamentti sekä haasteet tunnetaidoissa
- Vanhemmuuden haasteet (ankara, väkivaltainen tai laiminlyövä kasvatustapa ja valvonnan puute)
- Vanhempien väliset ristiriidat

Nuori, nuori aikuinen perheessä

- Varhainen päihteiden kokeilu
- Koulunkäynnin vaikeudet, runsaat poissaolot, koulupudokkuus
- Aistikokemuksia hakeva ja impulsiivinen käyttäytyminen
- Puutteelliset stressinkäsittelytaidot
- Vanhempien päihteiden käyttö
- Epäsuotuisat kaverisuhteet, esikuvat
- Vanhempien ja yhteisön valvonnan puute
- Koulu- ja oppimisympäristön terveyskasvatuksen ja ehkäisevien toimien puute
- Koulun jälkeisen toiminnan puute
- Sosiaalisen median vaikutteet

Työikäiset

- Erotilanteet ja ristiriidat parisuhteessa
- Puolison tai perheenjäsenen kuolema tai sairastuminen
- Työttömyys
- Yksinäisyys, yksinasuminen
- Puutteelliset stressinkäsittelytaidot

Ikäihmiset

- Eläköityminen ja siihen liittyvä turhautuminen ja yksinäisyys sekä sosiaalisen ja taloudellisen aseman heikkeneminen
- Puolison tai perheenjäsenen kuolema, sairastuminen tai muu stressaava elämäntilanne esim. arvioero
- Yksinäisyys, yksinasuminen

Ehkäisevää päihdetyötä ohjaava lainsäädäntö

KUNTA

- Kunnilla **kokonaisvastuu alueensa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä**. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 549/2022.)
- Kunta **huolehtii ehkäisevän päihdetyön organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen**.
- Toimielin vastaa siitä, että kunnan EPT on ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) mukaista. **Ehkäisevä päihdetyö tulee yhteen sovittaa hyvinvointialueen kanssa** (549/2022).
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 6§:ssä säädetään kunnalle terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

YHTEISET TEHTÄVÄT

- Hyvinvointialueen ja kunnan EPT- toimielimen tehtävänä on ollut 1.1.2023 alkaen (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 549/2022 mukaisesti):
 1. **Huolehtia päihdeolojen seurannasta alueellaan ja niitä koskevasta tiedotuksesta.**
 2. **Huolehtia siitä, että päihdehaittojen vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle.**
 3. **Lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa tehtävissään.**
 4. **Esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia hallinnossaan, kunnassa erityisesti sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimissa sekä elinkeinotoimissa.**
 5. **Huolehtia siitä, että 1-4kohtien toimet sovitetaan yhteen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyössä sekä poliisin, alkoholilain (1102/2017) ja tupakkalain (549/2016) noudattamisen valvonnan, elinkeinoelämän ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa.**
- Lain 549/2022 6 §:ssä säädetään: **Kunnan ja hyvinvointialueen tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihteiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä omilla toimillaan.**
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan myös, mitä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista säädetään sote-järjestämislain 612/2021 29§:ssä.
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 §6 ja §7 säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

Aluehallintovirastot ohjaavat toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä, suunnittelevat ja kehittävät sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa sekä tukevat toimialueensa kuntia ja hyvinvointialueita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä.

HYVINVOINTIALUE

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä niissä tehtävä ehkäisevä päihdetyö** (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 549/2022)
 - Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 549/2022 sisältää hyvinvointialueelle määritellyt tehtävät
- Hyvinvointialue:
- **tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä ->** hyvinvointialueiden työ täydentää kuntien ehkäisevää päihdetyötä sosiaali- ja terveystalouden osalta.
 - **huolehtii ehkäisevän päihdetyön tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ->** Keskeisiä hyvinvointialueille siirtyviä tehtäviä ovat sosiaali- ja terveystaloudessa toteutettavat systemaattinen alkoholin riskikäytön, huumeiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön sekä haitallisen rahapelaamisen varhainen tunnistaminen ja mini-interventio sekä tupakasta vieroitus.
 - Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 §7 hyvinvointialueelle säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.
 - Ehkäisevän päihdetyöntehtäviin **kuuluu sovittaa mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä yhteen kunnan ja hyvinvointialueen toimet**

Näin ehkäisemme päihde- ja rahapelihaittoja

Asukas ja lähiyhteisöt:

- Hyvät perhesuhteet ja varhainen puuttuminen riskikäyttäytymiseen
- Perhemyönteiset arvot ja vanhempien aktiivinen osallistuminen lapsen ja nuoren elämään
- Vanhemmuustaitojen ja omien tunne-, vuorovaikutus- ja elämänhallintataitojen kehittäminen
- Päihteettömyyttä edistävät elin- ja kasvuympäristöt
- Huolen puheeksiotto, ohjaaminen tuen ja avun piiriin sekä tarvittaessa huoli-ilmoitus / lastensuojeluilmoitus

Teemme yhdessä / Kaikki tekevät:

- Edistämme toimintakulttuuria, joka tukee päihteettömyyttä ja rahapelaamattomuutta sekä purkaa leimaavia asenteita ja ehkäisee niiden syntymistä
- Lisäämme tietoisuutta päihteiden käytön ja rahapelaamisen riskeistä, haitoista ja vähentämisen keinoista sekä avusta ja tuesta (Reittis – Kohti hyvinvointia – verkkosivusto)
- Palveluissa on esillä tietoa päihteistä ja rahapelaamisesta, auttavista tahoista ja omahoito-ohjelmista
- Vahvistamme henkilöstön osaamista ehkäisevästä päihdetyöstä
- Otamme huolen puheeksi ja ohjaamme avun ja tuen piiriin sekä tarvittaessa teemme huoli-ilmoituksen /lastensuojeluilmoituksen – huomioimme myös läheiset

Kunta:

- Nimeää ehkäisevän päihdetyön (EPT) tehtävistä vastaavan toimielimen
- Nimeää EPT-yhdyshenkilön
- Huomioi EPT:n osana kunnan hyvinvointityötä
- Tekee monitoimijaista yhteistyötä EPT:ssä (esim. Pakka-toiminta)
- Huomioi EPT:n järjestöavustuksia myönnettäessä
- Edistää asukkaiden osallisuutta EPT:ssä (esim. vaikuttamistoimielimet)

Pohde:

- Koordinoi ja yhteensovittaa EPT-työtä alueella ja nimeää EPT-yhdyshenkilön
- Huomioi EPT:n osana Pohteella ja alueella tehtävää hyvinvointityötä
- Järjestää koulutuksia ja osaamista tukevia materiaaleja
- Palveluissa päihteiden käyttö ja rahapelaaminen otetaan puheeksi, annetaan neuvontaa ja ohjataan tarvittaessa päihde- ja riippuvuushoitoon (kysytään esitietolomakkeilla)
- Huomioi EPT:n järjestöavustuksia myönnettäessä
- Edistää asukkaiden osallisuutta EPT:ssä (esim. vaikuttamistoimielimet)

Järjestöt ja seurakunnat:

- Tarjoaa vertaistukea ja kokemusasiantuntijuutta
- Tarjoaa parisuhde- ja eroneuvontaa ja vanhemmuuden tukea
- Tarjoaa lapsi- ja nuorisotyötä ja tukea tunne- ja vuorovaikutustaidoille
- Tarjoaa matalankynnyksen toimintaa / apua ja etsivää ja jalkautuvaa työtä
- Tarjoaa velka- ja talousneuvontaa
- Tarjoaa koulutusta ja asiantuntijatukea
- Tarjoaa kriisipalveluita

Poliisi

- Turvaa yleistä järjestystä
- Tekee ennalta estävää työtä esim. kouluvierailut
- Valvoo päihteiden käyttöä, myyntiä ja levitystä sekä torjua rikollisuutta (tulli)
- Puuttuu alaikäisten päihteiden käyttöön

Media

- Viestii päihde-tilanteesta ja –haitoista sekä vähentämisen keinoista
- Tukee viestinnällään päihteettömyyttä tukevaa kulttuuria ja asenteita

Muut toimijat

- **Yritykset / organisaatiot:** Laatii päihdeohjelman, elinkeinonharjoittajat harjoittavat vastuullista myyntiä
- **Apteekki:** Neuvoo lääkkeiden oikean käytön ja hävityksen, tekee nikotiinivieroitusohjausta, tekee yhteistyötä kelan kanssa
- **Kela:** Myöntää etuuksia, tekee palveluohjausta ja neuvontaa, myöntää kuntoutusta
- **Puolustusvoimat, rikosseuraamuslaitos, vastaanottokeskukset**

Ohjaavat ja valvovat viranomaiset

- STM johtaa EPT:tä, jonka valtakunnallinen kehittäminen ja ohjaaminen kuuluvat THL:lle yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa (lainsäädäntö)
- Lupa- ja valvontavirastot (LVV) valvovat ja ohjaavat EPT:tä kunnissa ja hyvinvointialueilla
- Tarjoavat asiantuntijatukea ja koulutusta
- Tekevät tutkimusta ja tiedonvälitystä

Ehkäisevä päihdetyö kunnan ja Pohteen eri palveluissa

Kunnan ehkäisevä päihdetyö

Varhaiskasvatus

- Lapsen kasvun ja kehityksen, tunne- ja vuorovaikutus- sekä sosiaalisten taitojen tuki
- Vanhemmuuden tuki ”vanhempien päihdekasvatus”

Koulut ja oppilaitokset, yllä mainittujen lisäksi

- Päihde- ja pelikasvatus
- Päihteettömyyttä tukeva toimintamalli ja kulttuuri
- Yhteisöllinen oppilashuoltotyö ja koulun ja kodin välinen yhteistyö
- Kouluvalmentajatoiminta
- Apu ja tuki harrastuksen löytämiseen (Suomen harrastamisen malli)

Nuorisotyö

- Nuorten sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutus- ja tunnetaitojen tuki
- Nuorten ryhmäytymisen tuki ja luottamuksellisten suhteiden rakentaminen
- Päihde- ja pelikasvatus
- Kohdennettu nuorisotyö (etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta) sekä koulu- ja oppilaitosnuorisotyö
- Nurri- ja Ankkuri-toiminta

Työikäisten ja kotoutujien palvelut

- Mielenterveystaitojen ja elämänhallinnan tuki
- Työllistymisen tuki (moniammatillinen yhteistyöverkosto)
- Matalankynnyksen ohjaus ja neuvonta
- Kohdennettu maahanmuuttajien ehkäisevä päihdetyö

Ikäihmisten palvelut

- Etsivä / löytävä vanhustyö, yksinäisyyttä vähentävä toiminta
- Matalankynnyksen kohtaamispaikat, yhteisöllisyyden edistäminen

Vapaa-ajan palvelut (liikunta, kulttuuri, kirjasto)

- Turvallisen ympäristön tarjoaminen, yhteisöllisyyden edistäminen
- Päihde- ja rahapelaaminen puheeksi yleisellä tasolla, tietoa tarjolla
- Päihteettömyyssopimukset
- Viihdetapahtumissa toteutetut ehkäisytoimet
- Yhteisöpohjainen, monesta elementistä koostuva ehkäisytyö

Tekniset palvelut

- Turvalliset, esteettömät, mielekkääseen tekemiseen kannustavat ympäristöt
- Päihteettömyys-opasteet ja Savuton kunta –toiminta
- Palveluliikenne ja asumisneuvonta

Pohteen ehkäisevä päihdetyö

ASUKKAITA KOHTAAVAT PALVELUT YLEENSÄ:

- Päihteiden käytön ja rahapelaamisen puheeksiotto ja mini-interventio (lyhytneuvonta) ja tarvittaessa ohjaus avun ja tuen piiriin
- Tiedon tarjoaminen ja avun ja tuen saamista koskeva viestintä asukkaille (teemaviikot)
- Yhtenäiset ja vaikuttavat toimintamallit, menetelmät ja työvälineet
- Henkilöstön koulutus ja perehdytys

Perhekeskuspalvelut (neuvolapalvelut, koulu- ja opiskeluhuolto)

- Yhteisöpohjainen ja moniammatillinen ehkäisevä työ
- Lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen, tunne- ja vuorovaikutus sekä sosiaalisten taitojen tuki
- Yksilöllisten psyykkisten haavoittuvuuksien käsittely
- Vanhemmuuden tuki
- Tietoa päihteiden vaikutuksista sikiöön ja raskaus- ja vauva-ajan vierailukäynnit
- Päihdeitä ongelmallisesti käyttäville raskaana oleville naisille kohdennetut tukitoimet (HAL-poliklinikka)

Aikuisten sosiaalipalvelut

- Arjen ja elämänhallinnan tuki
- Työkyvyn tuki (moniammatillinen yhteistyöverkosto)
- Kohdennettu maahanmuuttajien ehkäisevä päihdetyö
- Terveysneuvontapisteet; ohjaus ja neuvonta, puhtaiden neulojen ja muiden tarvikkeiden jakelu

Terveysten ja sairaanhoidon palvelut

- Perussairauksien hyvä hoito (esim. kivun hoito, tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden hoito)
- Työkyvyn tuki ja päihdeohjelmat (työterveyshuolto)
- Suun terveydenhuollon terveysneuvonta

Ikäihmisten ja vammaisten palvelut

- Arjen tuki ja voimavarojen vahvistaminen
- Perussairauksien hyvä hoito
- Tuki yhteisöstä itsenäiseen asumiseen siirryttäessä (nuoret aikuiset kehitysvammaiset)
- Etsivä / jalkautuva työ

Pelastuspalvelut

- Valistus ja tiedottaminen päihteiden käytön riskeistä ja seurauksista (kouluvierailut)
- Onnettomuuksien ehkäisy
- Turvallisuusvalvonta tapahtumissa

Esimerkkejä kansainvälisesti toimivaksi todetuista ehkäisevän päihdetyön menetelmistä.

Raskaus ja varhaislapsuus

- Päihteitä käyttäville raskaana oleville suunnatut interventiot
- Äitiys- ja lastenneuvolatyö, ml. kotikäynnit, puheeksiotto, mini-interventio ja varhainen tuki sekä vanhemmuuden tuki

Lapsuus

- Vanhemmuuden tuen menetelmät
- Elämänhallintataitojen vahvistaminen
- Kouluhyvinvoinnin tukeminen (esim. opiskeluhuollon yhteisöllinen toiminta kouluviihtyvyyden, kouluun kiinnittymisen yhteisöllisyyden edistämiseksi)

Nuoruus

- Vanhemmuuden tuen menetelmät
- Elämänhallintataitoja vahvistava päihdekasvatus (ml. päihteisiin ja rahapelaamiseen liittyvien uskomusten ja asenteiden käsittely)
- Kouluhyvinvoinnin tukeminen (esim. opiskeluhuollon yhteisöllinen toiminta kouluviihtyvyyden, kouluun kiinnittymisen ja yhteisöllisyyden edistämiseksi)
- Puheeksiotto, mini-interventio ja varhainen tuki (esim. koulutetun aikuisen/mentorin tuki)

Aikuisuus

- Työpaikkojen päihdeohjelmat
- Puheeksiotto, mini-interventio ja varhainen tuki
- Huumeita käyttävien ihmisten terveysneuvontapisteet käyttövälineiden vaihtoineen

Ikääntyminen

- Puheeksiotto, mini-interventio ja varhainen tuki

Kaikille

- Saatavuuden sääntely (ml. Ikärajavalvonta, selvästi päihtyneille anniskelun kieltö, myyntiajat)
- Hintapolitiikka (ml. verotus)
- Alkoholi- ja rahapelimonopoli
- Markkinoinnin valvonta
- Tupakointikiellot
- Yhteisölähtöiset menetelmät (esim. Pakka-toimintamalli)
- Mediakampanjat

Tietoa ehkäisevän päihdetyön menetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta

Osoitus vaikuttavuudesta		Vaikuttava menetelmä	Lupaava menetelmä	Hyväksi koettu menetelmä
Lähde: Eurooppalainen opas päihteidenkäytön ehkäisyyn .2024		Lähde: Menetelmäpankki – Itla , Arvioidut hyte-sote-toimintamallit - Innokylä , Ehkäisevä päihdetyö kunnissa - MIELI ry		
Erinomainen *****	Alkoholi- ja tupakkapolitiikka			
Erittäin hyvä ****	- Vanhemmuus taito-ohjelmat (koko väestö ja riskiryhmät); - Lyhytinterventio (kohonneessa riskissä olevat yksilöt)	- Ihmeelliset vuodet -ryhmänhallintamenetelmä ammattikasvattajille - Ihmeelliset vuodet –vanhemmuusryhmät - Voimaperheet - MDFT – Monimuotoinen perheterapeuttinen työskentely - ICDP – kannustava vuorovaikutusohjelma - Motivoiva haastattelu	- Lapset puheeksi –keskustelu - Lapset pois eroriidoista - ABC-vanhemmuusryhmä - VIG - Vavu – Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen perustason työssä	- SELVIS – Päihteet puheeksi selkokielellä - Ensihuoli – tukea läheiselle päihteidenkäytöstä ja pelaamisesta puhumiseen
Hyvä ***	- Henkilökohtaisten ja sosiaalisten taitojen tuki (koko väestö) - Koulujen / oppilaitosten päihteettömyyttä tukeva toimintamalli ja kulttuuri (koko väestö) - Luokkayhteisön tukemiseen keskittyvät ohjelma (koko väestö) - Päihdekasvatus perustuen henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin taitoihin ja vuorovaikutukseen (koko väestö ja riskiryhmät) - Yhteisöpohjainen, monesta elementistä koostuva ehkäisy (koko väestö ja riskiryhmät) - Ehkäisevät toimet työpaikoilla (yleinen, valikoiva ja kohdennettu)	- KiVa-koulu - ProKoulu-toimintamalli - Askeleittain / Pienin askelin - Icehearts - Ystäväpiiri-toimintamalli - Pakka	- Kids’Skills (Muksuoppi) - Nuorten kompassi	- Nuuska-agentti-malli - Nikotiiniton amis -toimintamalli - KAMU Kaveri mielessä - Nuoren mielen ensiapu - Friends - LIONS QUEST - Yhteispeli - Hyvä päivä - Time Out ! Aikalisä - Työpaikkojen päihdeohjelmat - Huugo
Riittävä **	- Lapsen koulussa pysymistä edistävät toimet (riskiryhmät) - Yksilöllisten haavoittuvuuksien käsittelyn tuki (kohonneessa riskissä olevat yksilöt) - Raskaus- ja vauva-ajan vierailukäynnit (riskiryhmät)	- Cool Kids - TRT – Teaching recovery techniques	- Ihmeelliset vuodet – PienryhmäDino - IPC-N-toimintamalli - Mielenterveyden ensiapu 2	- ART – Aggression replacement training - SISUKAS – Sijoitettu lapsi koulussa - Ankkuri - Nurri - Pilke-toiminta
Rajallinen *	- Viihdetapahtumissa toteutetut ehkäisytoimet (koko väestö) - Päihteitä ongelmallisesti käyttävien raskaana oleville naisille kohdennetut toimet (riskiryhmät) - Mediakampanjat (koko väestö)			- Pidä kiinni@ -hoitojärjestelmä - Kiikku-vauvaperhetyö

Päihteettömyyttä ja rahapelihaittojen ehkäisyä tukevat tekijät eri tasoilla

Päihteettömyyttä ja rahapelaamattomuutta edistävät esimerkiksi:

- Hyvät roolimalli ja esikuvat (esim. perheenjäsenet, urheilijat, vaikuttajat), jotka eivät käytä päihteitä ja/tai pelaa rahapelejä
- Merkityksellinen elämä ja tavoitteet; perhe, harrastukset, opinnot ja työ, jotka antavat elämälle suuntaa ja sisältöä
- Sosiaalinen tuki päihteettömyyteen ja rahapelaamattomuuteen; päihteettömät yhteisöt, kaveripiirit ja harrastusryhmät
- Hyvinvointia tukevat elinympäristöt; päihteettömät tapahtumat, hyvinvoinnin tukea on helposti saatavilla
- Kulttuurinen hyväksyntä päihteettömyydelle; päihteettömyys on normaali ja arvostettu valinta
- Kaikenikäisten hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen yhdessä eri toimijoiden kanssa

Päihteiden käyttöä ja rahapelaamista ja niistä aiheutuvia haittoja ehkäisevät esimerkiksi:

- Toimiva ja tukeva perhe; selkeät rajat, vanhempien tuki ja varhainen puuttuminen riskikäyttäytymiseen
- Laadukas päihdekasvatus varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa; tutkittuun tietoon perustuva tieto ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen
- Harrastusmahdollisuudet ja mielekäs vapaa-aika; tekemistä, jotta päihteet eivät houkuttele
- Hyvä yhteisöllisyys ja tuki; kaverit ja aikuiset, jotka ehkäisevät yksinäisyyttä ja syrjäytymistä
- Saatavuutta rajoittava päihdepolitiikka; ikärajat, valvonta, hinta ja saatavuuden sääntely
- Varhainen tuki ja puuttuminen; esim. nuorisotyö, kuraattorit ja mielenterveyspalvelut, jotka reagoivat ennen kuin ongelmat syvenevät
- Taidot selviytyä paineista ja stressistä; kyky käsitellä kielteisiä tunteita ilman päihteitä

Päihde- ja rahapelihaittoja korjaavat esimerkiksi:

- Hoito- ja tukipalvelut; matalan kynnyksen ja liikkuvat palvelut, vieroitus- ja katkaisuhuolto ja kuntoutuspalvelut
- Psykososiaalinen tuki ja terapia; yksilö-, ryhmä- ja perheterapia, trauma- ja käyttäytymisterapiat
- Vertais- ja kokemustoimijatuki; mahdollisuus samaistumiseen ja toivoon (Verto, AA-toiminta, A-kilta)
- Yhteisöllinen tuki ja kuntoutus; päihteettömät yhteisöt ja päivätoiminta, tukiasuminen (mahdollisuus rakentaa uudelleen sosiaalisia suhteita ja verkostoja)
- Työ- ja opiskeluelämään palaamisen tuki; työkokeilut, kuntouttava työtoiminta, ammatillinen kuntoutus, opinto-ohjaus ja erityinen tuki
- Motivaation tukeminen; ratkaisukeskeinen työote, jossa asiakas kohdataan ilman leimaamista
- Läheisten tuki ja perhetyö; läheisten ohjaus ja tuki, jotta perhesuhteet voivat toipua, perheinterventiot

Arjen tuki esimerkiksi:

- Asuminen ja asumisen tuki; turvalliset ja vakaat perheolot, asumisneuvonta
- Talous ja talousneuvonta; talouden suunnittelu ja velkaneuvonta, avustaminen etuuksien hakemisessa
- Ruoka- ja perustarpeet; ruoka-apu, yhteisöruokailut, tuki monipuoliselle ravitsemukselle
- Tuki arjen hallintaan; päivittäiset rutiinit (päivärytmi, uni, ruokailu)
- Sosiaalinen tuki ja verkostot; turvalliset ihmissuhteet
- Opiskelu- ja työelämän tuki
- Palveluihin ohjautumisen tuki ja asiointiapu, oma apu

Lähteet 1/2

- Adan A, Forero DA, Navarro JF. 2017. Personality traits related to binge drinking: a systematic review.
- Avci, M. (2025). Adolescents' experiences with substance use: Risks, protective factors, and interventions. BMC Psychology, 13, Article 802. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03125-w>
- Alkoholilaki. 1102/2017.
- Casey, B.J., & Jones, R.M. 2010. Neurobiology of the adolescent brain and behavior: Implications for substanceuse disorders. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 49, 1189–1201.
- Casey, B.J., Jones, R.M., & Hare, T.A. 2008. The adolescent brain. Annals of the New York Academy of Sciences, 1124, 111–126.
- D'Ardenne, K., McClure, S. M., Nystrom, L. E., & Cohen, J. D. 2008. BOLD Responses Reflecting Dopaminergic Signals in the Human Ventral Tegmental Area. Science, 319(5867), 1264–1267. <https://doi.org/10.1126/science.1150605>
- Erkko, S., & Hannukkala, M. (2013). Suojaavat tekijät lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisyssä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 18, 31–32
- Erkko, S., & Hannukkala, R. (2013). Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2017, vol. 18
- EUPC. 2024. Eurooppalainen opas päihteidenkäytön ehkäisyyn. Näyttöön perustuvan ehkäisevän työn käsikirja päätöksentekijöille ja ehkäisevän työn ammattilaisille. EHYT ry.
- Gray, K. M., & Squeglia, L. M. (2017). Research Review: What have we learned about adolescent substanceuse? Journal of Child Psychology and Psychiatry, 59(6), 618–627. Portico. [Linkki](#)
- Groenman AP, Janssen TWP, Oosterlaan J. 2017. Childhood psychiatric disorders as risk factor for subsequent substance abuse: a meta-analysis. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 2017.
- Kolehmainen, M., & Kautto-Koukka, L. (2017). Näkyväksi tulevia nuoria: Etsivän nuorisotyön Akku-ryhmätoiminta mielen hyvinvoinnin tukena ja ehkäisevän päihdetyön toimintamallina. Sosiaalipedagogiikka, 18, 87–99. <https://doi.org/10.30675/sa.63509>
- Kotovirta, E., Markkula, J., Pajula, M., Paavola, M., Honkanen, R., & Tuominen, I. (2021). Päihde- ja riippuvuusstrategia: Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:17). Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163002>
- Lawal, A., Abdullahi, S. B., Olorukooba, A. A., Hamza, K. L., Usman, B., Abdulkadir, A., Abba, S. K., Yahaya, S. S., Nass, N. S., Amadu, L., Shuaibu, Z. B., Belgore, S., Iliyasu, H., Umar, U. M., Jibril, B. M., Bashir, S. S., Ahmad, A., Saulawa, F. A., Babale, M. S., & Abubakar, A. A. (2025). Prevalence and factors associated with substance abuse among adolescents in public and private secondary schools in Katsina State, Nigeria. BMC Public Health, 25, Article 531. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-21739-y>

Lähteet 2/2

- Nutt, D. J., Lingford-Hughes, A., Erritzoe, D., & Stokes, P. R. A. 2015. The dopamine theory of addiction: 40 years of highs and lows. Nature Reviews Neuroscience, 16(5), 305–312. [Linkki](#)
- Pylkkänen, S., Viitanen, R., & Vuohelainen, E. (2009). Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali (2. uudistettu painos). Preventiimi – nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus, Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://preventiimi.humak.fi/wp-content/uploads/sites/28/2015/11/Nept-fin-2-painos-taitettu.pdf>
- [Rahapeliongelma, Käypä hoito -suositus 2023](#)
- [Stakes. 2006. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit](#)
- [Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisty ja hoito, Käypä hoito –suositus 2024](#)
- [UNOCD/WHO, International Standards on Drug Use Prevention, Second updated edition](#))
- Yap MBH, Cheong TWK, Zaravinos-Tsakos F, ym. 2017. Modifiable parenting factors associated with adolescent alcohol misuse: a systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. Addiction 2017.
- Tapio, A. (2013). Suojaavat tekijät voidaan luokitella sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 18, 18–21.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). Ehkäisevä päihdetyö kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.thl.fi>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (n.d.). Lastensuojelun käsikirja – Lasten ja nuorten päihdeongelmiin puuttuminen. <https://www.thl.fi>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (n.d.). Nuorten päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt. <https://www.thl.fi>
- Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., & Jang, S. J. (1991). Testing interactional theory: An examination of reciprocal causal relationships among family, school, and delinquency. Journal of Criminal Law and Criminology, 82(1), 3–35. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol82/iss1/2/>
- Pohteen Päihde- ja rahapelihaittojen ehkäisyn roolit, vastuut, tehtävät ja yhteistyö –kuvauksessa on hyödynnetty Pohjois-Savon hyvinvointialueen Ehkäisevän päihdetyön yhdyspinnat -kuvausta. Kuvausta on työstetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöpäivän työpajassa 7.6.2024 ja hyvinvoinnin edistämisen roolit, vastuut, tehtävät ja yhteistyö -työpajassa 31.3.2025 sekä hyvinvoinnin edistämisen roolit, vastuut, tehtävät ja yhteistyö / päihteiden ja rahapelien haitat vähenevät –jatkotyöpajassa 6.6.2025.

Lisätiedot

Sirpa Hyyrönmäki

Hyvinvoinnin edistämisen koordinaattori (ehkäisevä päihdetyö)

sirpa.hyyronmaki@pohde.fi

040 505 7836